

TÜRK DUYGUSU MECMUASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

İsmet EMRE¹

Anahtar kelimeler: Türk Duygusu Mecmuası, mecmualar, Türk Edebiyatı tarihi, Türk Dili, Türk ekonomisi.

Özet: Bu araştırmada, Türk edebiyatı tarihi, ekonomisi ve öteki sosyal konuları kapsayan türk Duygusu Mecmuası ele alınmıştır. Türk Duygusu Mecmuası, Ş. Uluğ ile M. Fazıl tarafından 8 Mayıs 1913 ile 5 Haziran 1913 tarihleri arasında yayımlanmış ve üç sayı sürmüştür. Belki kısa ömürlü bir dergi olmuştur fakat Türk kültür tarihinde önemli bir yeri vardır.

Key words: Turk Duygusu Mecmuası, Periodicals, Turkis literature history, Turkish language, Turkish economics etc.

An Examination on the Periodical of “Türk Duygusu”

Abstract

In this research, we argued that Türk Duygusu Mecmuası which contains Turkish literature, history, economics and the other social topics.

Türk Duygusu Mecmuası was published by Ş. Uluğ and M. Fazıl on 8 May 1913 and then it was ended on 5 June 1913 after third number.

It was maybe short-lived but its effects long-lived and very important on history of Turkish cultural aspects.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ TÜRK TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

I- Siyasi ve Sosyal Durum

1865 yılında Namık Kemal, Ziya Paşa ve arkadaşlarının da içinde bulunduğu bir grup tarafından Osmanlı'da Meşrutî bir rejim tesis etmek gayesiyle Jön Türk adlı gizli bir cemiyet kurulur ve bu hareket, semeresini ancak kurulduktan 43 yıl sonra, 1908'de verir. Bu tarihte Binbaşı Enver ile Edirne Posta ve Telgraf Baş Memuru Talat'ın da üye buldukları Selanik Cemiyeti ayaklandı ve Meşrutiyetle ilgili taleplerini bir telgrafla II. Abdülhamid'e bildirdi. Bunun üzerine, padişah bu hareketin önüne geçilemez olduğunu kavrayarak 24 Temmuz 1908'de otuz bir yıl önce yürürlükten kaldırdığı Meşrutiyeti tekrar ilan etmeye razı oldu.

İstanbul'da, bir grup insan Abdülhamid idaresinin sona erişini büyük sevinçle karşıladı. Hatta, Meşrutiyet'in ilanıyla memlekette bir bayram havası esmeye, Ermenilerle Türkler, Rumlar vs. birbirlerine sarılıp bunu bir zafer sarhoşluğuyla kutlamaya başladılar. Ancak hürriyet havası memlekette uzun zaman devam etmedi. Çünkü Batılılar daha seçim kampanyası sürdürülürken, İstanbul'daki geçici iktidar

¹ Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Öğr. Üyesi.

boşluğundan yararlanıp Osmanlıların hemen karşılık veremeyeceği inancıyla darbelerini indirdiler. "5 Ekim 1908'de Avusturya, Bosna Hersek'i ilhak etti. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti ve her ikisi de padişahın egemenliğini reddederek hazineye vergi ödemeyi durdurdular. Ertesi gün de Yunanistan, Avrupa devletlerinin boşaltmalarından yararlanıp Girit'i ilhak etti."²

13 Mart 1909'da, "31 Mart Vakası" meydana geldi. Subaylarına karşı ayaklanan askerler şeriat isteyerek Mebusan Meclisi'ni kuşatmışlar, şehre hakim olmuşlardı. Bu hareket, Selanik'ten yola çıkarılan askeri birliklerin 28 Nisan'da İstanbul'a girişiyle bastırıldı, vaka ile alakası bulunmayan Sultan II. Abdülhamid de tahtan indirildi. İttihak ve Terakki Cemiyeti o zamana kadar hükümet işlerine karışmamıştı. Bundan sonra, iktidara cemiyet taraftarı devlet adamları getirildi. 1912 Ekim'inde başlayan Balkan Harbi'nde Osmanlı ordusunun yenilmesi üzerine Enver Bey'in başkanlığında küçük bir subay topluluğunun 23 Ocak 1913'te Babı-ı Âli'yi basıp sadrazamı istifaya zorlamasıyla da İttihak ve Terakki Cemiyeti devletin mukadderatını doğrudan doğruya ele aldı ve imparatorluğu 1918 sonlarına kadar sert bir tarzda yönetti.

"On yıl süren İttihak ve Terakki devrinde Türkiye hızla yenilemiştir. Bu arada şehirlerde belediye teşkilatı kurulmuş, hususiyile İstanbul'da 1854'ten beri mevcut olan 'şehremeneti' geliştirilerek payitahtın temizlik, asayiş ve itfaiye işleri Batı usulünde düzenlenmiştir. Zirai ve iktisadi kalkınmada milli bankacılığın önemi idrak olduğundan, menşei 1864 yılına kadar giden Ziraat Bankası yanında Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası 1917 Martı'nda devlet müessesesi hüviyetinde faaliyete geçirilmiştir.

İttihatçılar başlangıçta Osmanlılık ideolojisine inanıyorlardı. Fakat Hıristiyan tebaanın yanı sıra Müslüman Arnavut ve Arapların da kendi milli egemenliklerini gerçekleştirmeye çalıştıklarını görünce Osmanlılıktan vazgeçtiler. Bu yıllarda imparatorluğun fikir hayatı çeşitli cereyanlarla çalkalanıyordu. İslamcılar ve Batıcılar Osmanlı toplumunun içtimai ve iktisadi meselelerine çözüm yolları arıyorlar, çıkardıkları dergi ve kitaplarda düşüncelerini yayıyorlardı."³

Aslında ister baskıcı bir yönetimle ister hürriyetten feragatle ülkeyi yönetmek zorunda kalsın, II. Abdülhamit, Osmanlı çatısı altında barınan, hiç olmazsa Müslüman kitleyi kaynaştırmanın yollarını bulmuştu. "O, Arap ayrılıkçı hareketini durdurmak uğrunda, hilafet müessesinden etkili bir şekilde faydalanmıştır. Sultan, her tarafa gönderdiği hocalar vasıtasıyla İslam propagandası yapmıştır, Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği kuvvetlendirmek için İslam'ın bu uğurdaki umdelerinden faydalanmıştır... II. Abdülhamit, Arapların gönlünü kazanmak uğrunda daha başka tedbirler de aldı. Yıldız Sarayı'nın muhafazası uğrunda Araplardan da bir tabur kurması, bu cümleden bir tedbir idi. Sonra, Arap ileri gelenlerini taltif eder, onları İstanbul'a celbederek birtakım vazifeler verirdi. İzzet Hulo, Necip Melhame, Abdülhüda ve Şerif Hüseyin gibi ünlüleri sarayında bulunduruyordu. Hatta, Şerif Hüseyin ve entrikalarından çekindiği için onu sürekli sarayda tutmuş, merkezden uzaklaşmasını önlemek için elinden geleni yapmıştır. Zaten, İttihatçılar, Şerif Hüseyin

² Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, 2. cilt, s. 334.

³ Ercüment Kuran, Türk Dünyası El Kitabı, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri, s. 1012-1013.

konusunda aynı hassasiyetleri gösteremedikleri için ileriki aşamada Arap yarımadası elimizden çıkmıştır.”⁴

Avrupa ve Balkanlardaki topraklar elimizden çıkınca Batılıların, özellikle de İngilizlerin dikkatleri bu kez Müslüman tebaaya yöneldi ve “Ortadoğu’daki yerli Müslüman halkı Osmanlıya karşı kıskırtmak için Robert Kolej’e benzer, Beyrut’ta bir Amerikan Protestan Koleji kurmuşlar, bu okullardan mezun olanlar sonraları Osmanlıya karşı yürütülen ayaklanmada başı çekmede birincil rolü üstlenmişlerdir.

Buna rağmen Osmanlılarda, İttihatçıların istikrarsız iktidarında bile, Araplar için bir art niyet yoktu. Arapları darıltan birkaç icraattan daha sonra vazgeçmişlerdi. Cemal Paşa’nın Suriye’nin imarı için harcadığı para, Anadolu’ya harcansaydı, o günün şartlarında Anadolu bir Anadolu daha olurdu.”⁵

Bütün bunlar gösteriyor ki, İttihatçıların ülke yönetimindeki acemiliklerinden, iç karmaşadan çok, gözlerini Osmanlıdan parça koparmaya dikmiş Batılı emperyalist devletlerin bir eseri olarak ülke gün gün bölünmüş ve toprak kaybına uğramıştır.

Yerasimos, tersi bir bakış açısıyla, Batılıların Osmanlı’nın çöküşünü hızlandırmaktan çok, geciktirdiği kanaatinde: “Osmanlı İmparatorluğu’nun can çekişmesinin tam bir yüz yıl boyunca uzayıp gitmesi kısmen Avrupa’daki emperyalist devletler arasındaki çatışmalar; kısmen de ülkenin yönetici sınıfı içinde ulusal bir bilinçlenmenin yokluğu yüzündendir. İkinci olgu, belli ki birinci olgunun veya genel olarak emperyalist sömürünün dolaylı bir sonucudur ve her zaman meselenin asıl temelini teşkil eder. Bu bilinçlenme 1908 yılındaki başarısız ulusal devrimle başlayacak ve iç çelişkilerden çok dış dünyayla olan temaslar yoluyla hızlanacaktır.”⁶ Bir başka Marksist yazar, Niyazi Berkes de, aynı kaynaktan çıkmışçasına, Yerasimos’un söylediklerini tekrarlayacaktır: “Osmanlıda her millette en azından bir ulus olma dayanağı bulunduğu halde Türklerin böyle bir dayanaktan yoksun oldukları bir gerçektir. İşte Yeni Osmanlıların ve Yeni Türklerin bir çeyrek yüzyıl içinde gerçekleştiremedikleri bir şeyi, yani Türk halkı arasında ulusal bir birlik olma bilincinin en ilkel görünüşünü 1908 Devrimi bir iki ay içinde ortaya çıkardı. Böyle olduğu halde, Türk ulusçuluğu yine de yeni dönemin üstün siyasal ideolojisi olamamıştır. Sadece bir imparatorluk içindeki ‘milliyet’lerden biri olarak Türk halkının ayrı varlığı duyulmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki uzun süre bunları birleşmiş (müttehit) bir Osmanlı ulusu olarak görmekte direnmiştir.”⁷ Yukarıdaki her iki görüş de özellikle Yerasimos’un görüşü, ülkenin yıkılışının sebebini mutlak surette yine kendisinde arayan ve dış sebepleri hiçe indirgeyen görüşler bizi, Batı konusunda masumca düşünmeye sevk eder ki bu yanlıştır. Aslında, Batılıların emperyalist emelleri sürekli Osmanlıyı meşgul etmese, söz konusu yönetim, belli bir süreç içinde kendine bakma, çeki düzen verme fırsatı bulacak belki yıkılış mukadder olmaktan çıkacaktı. Bütün bunlara rağmen, Berkes’in de ifade ettiği gibi İttihat ve Terakki Partisi, yönetime gelişinden itibaren katı bir Türkçülük programıyla işe başlamamış, bilakis, mümkün olduğunca bunu telaffuzdan sarf-ı nazar etmiştir.

⁴ Süleyman Kocabaş, Türkiye ve İngiltere, Vatan Yayınları, İstanbul, 1985, s. 175.

⁵ a.g.e., s. 175-176.

⁶ Stefanos Yerasimos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, Belge Yayınları, İstanbul 1986, 2. cilt, s. 482.

⁷ Niyazi Berkes, Türkiye’de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 1978, s. 386.

Berkes'in II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki hakkındaki bir başka yanılığısı da, Türkçülük hareketinin II. Meşrutiyet sonrası ortaya çıktığı –ivme kazandığı değil, ortaya çıktığı- görüşü ve bunun ithal olduğu. Şöyle diyor Berkes: İnkılabın –II. Meşrutiyet- İslamcı, Batıcı, Türkçü ya da İslamlaşmak, Batılılaşmak, Uluşlaşmak yönlerinde olması etrafındaki üç düşünce akımı da bu zaman başlamıştır ki bu, partilere ayrılışlara paralel olmayan bir düzeyde yürümüştür. Bunun nedeni, bu üç yöndeki düşüncenin çağdaş uygarlık karşısında yalnız Türk Müslümanlarının sorunları etrafında dönmesidir. Parti ayrılıkları ise milliyetler arası sorunlar, milliyetlerle devletler arası ilişkiler gibi sorunlar etrafında döner. 1908-1918 yılları arasındaki on yıllık tartışma, buraya kadar izlediğimiz iki yüz yıl birikmiş çağdaşlaşma sorunlarının tümünü kapsayan bir tartışma olacaktır.

Bu düşünce akımlarının, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük sözcükleriyle adlandırılmaları, yanılmıyorsak Rusya'dan gelen Türkçülük düşüncesinin etkisi altında başlamıştır. Rusya'da Rus aydınları arasında kullanılan "Batıcılar", "İslamcılar", "Rusçular" terimlerinin etkisi altında o gelenekten gelen Rusyalı Türkçüler karşıtlarına Batıcı, İslamcı adlarını takınca, onlar da karşılık olarak (ve başlangıçta alay etmek için) onlara Türkçü adını taktılar. Batıcılar ve İslamcılar arasında Osmanlılık hâlâ bir gerçeklik olarak alındığı halde Türkçülerin hepsi için böyle değildi. Çarlık yönetimi altındaki milliyetçilik geleneğinden gelen Türkçüler, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmeye mahkum olduğunu; Ermeni, Rum, Makedon, Arnavut, Arap uluslarının davalarının haklı olduğunu açıkça yazmakla birlikte, Rusya'daki Türk ya da Tatar, Ukrayna, Polonya, Baltık milletleri ve hatta Musevi cemaat davalarına sempati gösterdikleri bilindiğinden bu üç düşünün çıktısının en radikal olarak gözüküyorlardı. Bundan ötürü émigré Türkçüler bir süre Osmanlı hükümeti tarafından kovuşturmaya uğramışlardır. Ancak Osmanlı Ziya Gökalp'in Türkçülüğü Rusya Türkçülüğünden çıkarıp yine Osmanlılık altında öteki iki çığırta kaynaştırarak İttihat ve Terakki'nin Batıcı-İslamcı-Milliyetçi karması ideolojisi haline getirmesinden sonradır ki Türkçülük itibarlı bir anlam kazandı ve hükümetçe değilse bile partice desteklenmeye başlandı.^{x 8}

Bu ifadelerden de açıkça anlaşıldığı gibi, Berkes Türkçülük fikrinin Osmanlı aydınınının kafasında, II. Meşrutiyetle yer etmeye başladığını ve bunun da Rusya kanalıyla gerçekleştiğini söylüyor. Oysa, açıktan açığa savunuculuğunu yapmamış olsalar bile bu fikir, Namık Kemal neslinde dahi mevcuttu ama devrin şartları gereği telaffuzdan kaçınılıyordu. Ali Suvai, Ahmet Hikmet, Mehmet Emin gibi aydınlar söz konusu fikirleri kültür planında savunmuş yazarlardır...

II. Meşrutiyet devri olayları ve fikir hareketlerine yön veren veyahut söz konusu fikirlerin savunulup yayılmasında kullanılan siyasi partiler ise şunlardır:

- 1- İttihat ve Terakki Fırkası
- 2- Hürriyet ve İtilaf Fırkası
- 3- Osmanlı Ahrar Fırkası
- 4- Fedakârân-ı Millet Cemiyeti

^x Burada parti ile hükümetin –İttihat ve Terakki- aynı şeyler olduğu akla gelebilir. Ancak hükümetin başında İslamcı Halim Paşa ile, parti içindeki en nüfuzlu düşünür olan Ziya Gökalp arasındaki fark, parti-hükümet ayrılıklarına bir ışık tutar sanırız.

⁸ Niyazi Berkes, a.g.e., s. 404-405.

- 5- Osmanlı Demokrat Fırkası
- 6- İttihat-ı Muhammediye Fırkası
- 7- Mütedil Hürriyetperveran Fırkası
- 8- İslahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası
- 9- Ahali Fırkası
- 10- Osmanlı Sosyalist Fırkası
- 11- Milli Meşrutiyet Fırkası

Bunların içinde, İttihat ve Terakki Partisi, II. Meşrutiyet sonrası fikir hayatında ötekilere nazaran daha etkin olmuş, devleti 1908-1918 yılları arasında on yıl yönetmiş hatta Milli Mücadele'nin de özünü teşkil ederek kendine Türk fikir ve siyasi hayatında özel bir yer edinmiştir. Diğer fırkalardan birçoğu sonraları, Hürriyet ve İtilaf Fırkası çatısı altında toplanmış ve İttihat ve Terakki Partisi'ne sürekli muhalif olmuştur.

II- II. Meşrutiyet Devri Basınının Genel Karakteri

II. Abdülhamid'in parlamentonun toplantıya çağırılacağını ve Anayasa'nın tekrar yürürlüğe konulacağını bildiren dört satırlık fermanı, 24 Temmuz 1908 sabahı İstanbul gazetelerinde yayınlanarak, tüm yurttaşlara duyurulmuştur. Bu fermanla II. Meşrutiyet dönemi, yani ülke yönetimini Batılı anlamda ikinci defa düzenleme dönemi başlamış oluyordu.⁹

Yıllardır süregelen basın sansürünün birdenbire kalkması üzerine irili ufaklı, önemli önemsiz bir yığın dergi türemeye başladı. Fakat bu kez de sınır tanımayan, ölçüsüz serbestlik ortamı gazetelerin değer yargılarını gözardı ederek yayın yapmaları sonucunu doğurdu ve "yıkmadık namus, dokunmadık haysiyet" bırakmadılar. Hırçınlaşan matbuatı, daha ileriye gidersek siyaset sahnesini, bir huzura kavuşturmak gerekçesiyle düşünülen tedbirlerden biri de gazete imtiyazı alabilmenin beş yüz lira teminat akçesine bağlanması oldu. Böylece gazetelerin çıkışı kontrol edilmek ve sayısı azaltılmak isteniyordu.(...) kanunda dikkat çeken bir diğer husus, fiilî hizmette bulunanlar bir yana ihtiyata ayrılmış askerlerin bile, müstear isimle de olsa dahilî ve haricî siyasî meseleler hakkında yazı yazmalarının yasaklanmasıydı. Gazetelerin bu gibi yazı neşreden mesul müdürler için, bir haftadan altı aya kadar hapis, beş altından yirmi beş altına kadar para cezası verilmesi öngörülüyordu.¹⁰

Yayından evvel kontrol ve muayene kalktığı gibi, yayından sonra da hiçbir cezalandırma sözkonusu olmadığından, o günlerin basın hayatını tam bir anarşi olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır.¹¹ Herkes her şeyden ve her tarzda söz edebiliyordu. Bu yayınların önemli bir kısmı Abdülhamid'e hücumlar, eski idarenin sakatlıklarını meydana vurmak, halka yol göstermek için yapılmış fazla popüler vazılardır. Maarif ve Tercüman-ı Hakikat artık çıkmıyordu ; Sırat-ı Müstakim, Meşrutiyet'ten sonra da bir süre çıkmaya devam etmiş, sonra yerini "Sebilü'r-Reşad"a bırakmıştır. Abdülhamid Devri'nin siyasetten uzak, basit meselelerle ilgilenen "Muallim", "Asar", "Nilüfer", "Mektep" gibi dergileri çoktan kapanmıştır. Buna karşılık

⁹ M.Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, Çağlayan Kit., İst., 2.baskı 1982.

¹⁰ Ali Birinci, a.g.e., s. 76-77.

Meşrutiyet'in ilk yıllarında Bab-ı Ali camekanlarını sayısız yeni dergiler doldurmaktadır. Bunlarda, kısa zamanda ardı ardına İslamcılığa, Türkçülüğe, Avrupacılığa ait halk seviyesinde yazılar yayımlanmaya başlamıştır. Avrupacılık artık eski nesillerin anladığı dar çerçeveyi kırmıştır. Şimdi Batı'nın yeni problemleri üzerinde de tartışmalar ve yayınlar olmaktadır. Bunlar fertçilik-toplumculuk, sosyalizm-kapitalizm, hürriyetçilik-devletçilik, evrimcilik(tekâmül)-devrimcilik(inkılap) vb. karşıt kutuplar üzerinde dolaşmaktadır. Fransız ihtilalinden çıkan c o l l e c t i v i s m e, a n a r c h i s m e, c o m m u n i s m e, fikirleri de bunların arasına girmektedir.¹²

Meşrutiyet'in ilk günlerinde İstanbul basınını temsil eden ve bu kavramlar etrafında dönen belli başlı gazeteler İKDAM, SABAH, TERCÜMAN-I HAKİKAT ve SAADET'tir. O yılların aşırı özgürlük havası içinde baskı makineleri bütün gün çalışmakta, basılan gazeteler, daha matbaa kapılarında halk tarafından kapışılmaktadır. On paraya satılan İkdam gazetesinin, Meşrutiyet'i ve özgürlüğü öven ateşli yazılar nedeniyle karaborsaya düştüğü ve elli kuruşa satıldığı o günleri yaşayanlar tarafından anlatılmaktadır.

Yıllardan beri mizah gazeteleri yayımlandığı halde, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi ve İbrahim Hilmi tarafından (BOŞBOĞAZ), Sait Hikmet, Sermet Muhtar ve Osman Kemal tarafından (ELÜFÜRÜK), Ali Fuat tarafından da (KARAGÖZ) adlı mizah gazeteleri kurulmuş ve yayına başlamıştır. Daha sonraları bunları, KALEM, DAVUL, ŞAKA, YUHA, EŞEK, LAKLAK, HACİVAT, CİNGÖZ, ZEVZEK, CURCUNA, EL MA'LUM gibi mizah gazeteleri izlemiştir.

Meşrutiyet ilan edildiği zaman, Abdülhamit döneminden kalma gazetelerden Ahmet Cevdet'in İkdam'ı yayına devam etmektedir. Önceleri Babanzade İsmail Hakkı, Abdullah Zühdü, Ahmet Rasim ve Hüseyin Cahit gibi ünlü yazarlar bu gazetenin yazı kadrosunu oluşturmuşlardır. Meşrutiyet döneminde (TANİN) ve (YENİ GAZETE)'nin yayın hayatına girmesiyle, Hüseyin Cahit ve Abdullah Zühdü İkdam'dan ayrılmışlardır. Ali Kemal başyazar olduktan sonra İkdam Gazetesi kuvvetli bir muhalefete başlamış ve İttihatçılara karşı AHRAR Partisi'nin fikirlerini savunmuştur.

Ahmet Mithat Efendi'nin 1878'de kurduğu TERCÜMAN-I HAKİKAT gazetesi bu dönemde tarafsız olmaya çalışmış, bir süre sonra da Ahmet Mithat Efendi bu gazeteden ayrılmıştır. Daha sonra da Tercüman-ı Hakikat gazetesini Şükrü ve Behçet Bey'ler birlikte çıkarmışlardır. Bu dönemde tarafsız kalan gazetelerden biri Mihran Efendi'nin çıkarmakta olduğu SABAH, diğeri de Mehmet Efendi ile oğlu Fethi'nin yayınladığı SAADET gazetesidir. Ahmet İhsan'ın gündelik hale getirdiği Servet-i Fünûn da tarafsız olarak nitelendirilmektedir.

Bu devirde, içlerinde Türk Duygusu mecmuasının da bulunduğu belli başlı gazeteler şunlardır:

Tanin Gazetesi, Hukuk-ı Umumiye Gazetesi, Serbesti Gazetesi, Mizan Gazetesi, Sada-yı Millet Gazetesi, Yeni Gazete, Şûra-yı Ümmet Gazetesi, Osmanlı Gazetesi, Volkan Gazetesi, Takvim-i Vakayi Gazetesi...¹³

¹¹ M.Nuri İnuğur, a.g.e., s. 305.

¹² Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yay. İstanbul, (ikinci bas.) 1979, s.135.

¹³ M. Nuri İnuğur, a.g.e., s. 307.

TÜRK DUYGUSU MECMUASININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Türk Duygusu mecmuasının yazıları doyurucu, halkın isteklerine karşılık verecek nitelik ve yetkinliğe sahip olmasına rağmen ancak üç sayı çıkabilmiştir. Bunlar periyodik olarak: 25 Nisan 1329 (8 Mayıs 1913), 9 Mayıs 1329 (22 Mayıs 1913) ve 23 Mayıs 1329 (5 Haziran 1913) tarihlerinde çıkmıştır.

Kapakta, büyük puntolar ve rik'a ile "Türk Duygusu" ibarelerine yer veren dergide, alttaki "içindekiler" ile üstteki "Türk Duygusu" ibaresi arasında biri iyice açmış, diğer ikisi tomurcuk halinde bulunan bir lâle vardır.

Birinci sayfada, kapaktakinin aynısı bir "Türk Duygusu" ibaresi yer almakta, bu ibarenin altında ise diğer derginin¹⁴ çıkış tarihi, müessisleri vs. şu sıra ile alt alta dizilmektedir:

25 Nisan 1329

Ş. Uluğ

M. Fazıl

Adres:

Bâb-ı Âli Caddesinde

Zaman Kütüphanesi

Derginin sol tarafında, bu dizilişin tam karşısında ise şöyle bir mizanpaj ile karşılaşıyoruz:

1 Cemaziyel Ahir 1331

Abone Şartları

Son sahifededir

Mesleğimize uygun

Yazılar kabul edilir

Basılmayanlar geri verilmez

Değeri: Kırk paradır.

Sağda ve soldaki bu iki kompozisyonun altında yer alan başlık altı yazısı ise bir bant içerisinde "On beş günde bir çıkar Türk risalesidir" şeklindedir.

Dergi, düzenli olarak, on beş günde bir çıkma prensibine uymuş ve gün bile şaşırımsızın perşembe günleri çıkmıştır.

Son sayfasında ise abone şartları şu şekilde belirlenmiş ve bu düzen her sayıda ayniyetini muhafaza etmiştir:

Abone Şartları:

Dahil için:

Seneliği: 20 kuruş

Atlı aylığı: 10 kuruş

Hariç için:

Seneliği: 7 Frank

Rusya ve İran için:

Seneliği: 3 Ruble

Altı aylığı: 1,5 Ruble

Bununla birlikte, derginin 2. ve 3. sayılarının dış kapaklarının en altında ve orta kısımda (2. sayının (b) yüzü; 3. sayının (a) yüzü olmak üzere) birer bulmaca ve müsabaka kuponları mevcuttur.

Türk Duygusu mecmuası Necm-i İstikbal matbaasında basılmıştır.

İçinde fotoğraf bulunmamakla birlikte, yazılar ve şiirler arasına nadiren de olsa, yer yer çiçek, yaprak, değişik motifler vs. gibi süsler yerleştirilmiştir.

TÜRK DUYGUSU MECMUASININ MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

“Türk Duygusu” mecmuası (8 Mayıs 1913-5 Haziran 1913)¹⁵, daha ilk sayısından itibaren yayın esaslarının aşağı yukarı genel çizgilerini “Canımız İslam, Kanımız Türk” makalesiyle verir gibidir. Nitekim, aynı makalede “Emin ve Akif Beylere” ithafının bulunması da mecmuanın Mehmet Emin Yurdakul ve Mehmet Akif Ersoy’un milliyetçi-mukaddesatçı çizgilerini birleştirme gayesini gayet açık bir biçimde göstermektedir. Mecmua adına kaleme alınan aynı makalenin bir başka yerinde, derginin dünya görüşüyle ilgili şu satırlara rastlıyoruz: “Biz Türkler, her şeyden evvel (Müslüman Türk) milletiyiz... Bunu söylemekle bütün mesleğimizi anlatmış oluyoruz; din yüceltici bir saiktir. Milliyet ise yaşatıcı bir kuvvettir. Kızıl bayrağımızla, dünyalara kol salan büyük yaşıl bayrağın, İslamiyet bayrağının altında bulunduğumuzu unutmamız...Unutamamız da...bütün Türkleri milli bir bayrak etrafında toplamakla beraber bütün Müslümanları da dini bir bayrağın ilahi gölgeleri altında toplayabilmek yolunu takip ediyoruz.”

Mecmua, bu yazıyı, ileriye yönelik faaliyetlerde nasıl bir metod izleyeceğini ima ederek noktıyor: “Tekrar ediyoruz; biz elhamdülillah müslümanız, gözümüzde bütün Müslümanlar kardeşler... Onun için siyaset, medeniyet itibarıyla umum şark ile beraberiz...Fakat kendimiz Türk, dilimiz Türktür...Onun için idare ve iktisat cihetlerinden soydaşlarımızı düşünürüz...”

Mecmuanın ikinci sayısındaki “Milliyet” adlı yazı ile üçüncü sayıdaki “Uyan ve Gör” başlıklı yazılar da hemen aynı konuları okuyucuya sunmak, onlardaki “milliyet” bilincinin daha da kökleştirilmesine gayret etmek için kaleme alınmış gibidirler. “Milliyet” makalesi, derginin Batı’ya bakışını aksettirmesi ve bugün bile birçok şeyin değişmediğini göstermesi bakımından hayli dikkat çekicidir: “Hayır, mazisini hor gören milletler istikballerini horlamış olurlar...Biz bugün Garplaşmak istemiyoruz...Türk ruhumuzla, Şarklı ruhumuzla muasırlaşmak istiyoruz.”

Aynı çizgi ve tutarlılık derginin üçüncü sayısında da devam etmektedir. Bu sayıda, “Açık Konuşmalar” başlığıyla kaleme alınan ve okuyuculara, “Türklüğü tenvir eden, milli bir mefkure telkin eden” yazıların dergi tarafından benimsendiği ve bundan böyle dergide, Köprülü-zade M. Fuad, Aka Gündüz, Mehmed Emin’le Falih Rıfkı gibi

¹⁴Türk Duygusu Mecmuası, daha önce Büyük Duygu adıyla çıkan bir başka derginin devamıdır. Türk Duygusu Dergisi’nin çıkışından önce dört sayı çıkmış olan Büyük Duygu dergisi, dergi yöneticilerince belirsiz oluşundan dolayı Türk Duygusu’na dönüştürülmüştür.

¹⁵Mecmua, aslında, daha önce Büyük Duygu adıyla çıkan bir başka derginin devamı niteliğindedir. Fakat bu ifadeyi belirsiz ve anlaşılmasız bulan dergi yöneticileri bunu daha belirgin olan “Türk Duygusu” adıyla çıkarmayı münasip görmüşlerdir. Bu durum derginin Türk Duygusu adıyla çıkmaya başladığı ilk sayısı olan